

Σάββας Στρούμπος: «Οι λογαριασμοί μας με τον Κάφκα παραμένουν ανοιχτοί»

Αργυρώ Μποζώνη,
26.3.2026

Ένας από τους σημαντικότερους εκπροσώπους του σύγχρονου ελληνικού θεάτρου ανεβάζει στην Εναλλακτική Σκηνή της ΕΛΣ το τελευταίο διήγημα του Κάφκα, βλέποντας σε αυτό μια εξαιρετικά επίκαιρη αλληγορία για την προσπάθεια της τέχνης να επιβιώσει σε έναν κόσμο που δεν τη θεωρεί απαραίτητη.

Ο αλλόκοτος και ποιητικός κόσμος του Φραντς Κάφκα διαπνέεται από την ιδιαίτερη αγωνία του συγγραφέα για την επισφάλεια της ανθρώπινης κατάστασης, η οποία διαρκώς υποσκάπτεται από ένα απρόβλεπτο και βέβηλο χιούμορ, γεμάτο σαρκασμό και αυτοσαρκασμό.

Το τελευταίο διήγημά του «Γιοζεφίνε η αιιδός ή Ο λαός των ποντικών» (1924), που αποτελεί την πλέον ριζοσπαστική ενσάρκωση της αρνητικής αισθητικής που διατρέχει το σύνολο της λογοτεχνικής του παραγωγής, μετατρέπεται σε παράσταση μουσικού θεάτρου μέσα από μια νέα παραγωγή της Εναλλακτικής Σκηνής. Τη μουσική υπογράφει ο συνθέτης Χαράλαμπος Γωγιός και τη σκηνοθεσία ο Σάββας Στρούμπος. Το μουσικοθεατρικό έργο θα παρουσιαστεί σε πανελλήνια πρώτη από τις 27 Μαρτίου και για έξι παραστάσεις έως τις 4 Απριλίου 2026 στην Εναλλακτική Σκηνή της ΕΛΣ στο ΚΠΙΣΝ.

Γραμμένο από τη σκοπιά ενός συγγραφέα που γνωρίζει ότι ο χρόνος του εξαντλείται, το κείμενο διαβάζεται τόσο ως κατακλείδα του έργου του Κάφκα όσο και ως πρώιμος ανιχνευτής ρηγμάτων της νεωτερικής συνθήκης: ανάμεσα στη φωνή και το νόημα, στο άτομο και την κοινότητα, στην τέχνη και τη ζωή, στη μνήμη και τη λήθη.

Η ιστορία εκτυλίσσεται στην κοινότητα των ποντικιών και επικεντρώνεται στη Γιοζεφίνε, μια ποντικίνα που πιστεύει ότι διαθέτει μια μοναδική και εξαιρετική φωνή. Παρόλο που ο λαός των ποντικιών δεν είναι φιλόμουσος και βρίσκεται σε συνεχή αγώνα για επιβίωση, τα πλήθη συγκεντρώνονται για να την ακούσουν. Ο αφηγητής παρατηρεί ότι το «τραγούδι» της Γιοζεφίνε δεν διαφέρει ουσιαστικά από το συνηθισμένο σφύριγμα όλων των ποντικιών, ωστόσο οι εμφανίσεις της προσφέρουν μια αίσθηση συλλογικής γαλήνης και επισημότητας σε περιόδους κοινωνικής κρίσης.

Η Γιοζεφίνε είναι πεπεισμένη για την υπέρτατη σημασία της για τον λαό και απαιτεί να απαλλαγεί επίσημα από κάθε καθημερινή εργασία ώστε να αφοσιωθεί αποκλειστικά στην τέχνη της. Οι αρχές της κοινότητας απορρίπτουν επανειλημμένα το αίτημά της, θεωρώντας την τέχνη της πολυτέλεια και όχι αναγκαιότητα. Στην προσπάθεια να πιέσει το κοινό να υποκύψει στις απαιτήσεις της, η Γιοζεφίνε χρησιμοποιεί διάφορες τακτικές: συντομεύει τις παραστάσεις της, προσποιείται τραυματισμούς και τελικά εξαφανίζεται εντελώς.

Η κοινότητα δεν κάμπτεται από την εξαφάνισή της. Η ζωή συνεχίζεται χωρίς αυτήν και ο αφηγητής καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η Γιοζεφίνε σύντομα θα ξεχαστεί, καθώς θα την απορροφήσει η ανώνυμη, συλλογική ιστορία του λαού της. Η απουσία της αποδεικνύει τελικά ότι, αν και η κοινότητα εκτιμούσε την παρουσία της, η τέχνη της δεν ήταν προϋπόθεση για την επιβίωση του λαού.

Ο σκηνοθέτης Σάββας Στρούμπος συναντήθηκε με τον Κάφκα με έναν κάπως παράδοξο τρόπο. «Τα πρώτα χρόνια που ήμουν στο θέατρο Άττις, η Σοφία Μιχοπούλου μου έκανε δώρο μια αφίσα εικαστικής εγκατάστασης εμπνευσμένη από τη “Σωφρονιστική Αποικία”, διήγημα του Κάφκα που ως τότε δεν ήξερα. Όταν το διάβασα λίγα χρόνια αργότερα, συγκλονίστηκα. Η εμπειρία αυτής της ανάγνωσης οδήγησε στην παρόρμηση που κατέληξε στη δημιουργία της ομάδας Σημείο Μηδέν και στην παράστασή της “Σωφρονιστική Αποικία”. Έκτοτε οι σχέσεις με τον παράξενο Εβραίο της Πράγας, που επέμενε ότι είναι “όλος λογοτεχνία”, παραμένουν ιδιαίτερα στενές. Ο λόγος είναι ότι στα διηγήματά του βρίσκω έναν σπάνιο εκφραστικό πλούτο και μια ελευθερία δράσης, ιδιαιτέρως γοητευτικά για τη σκηνική ποιητική που προσπαθούμε να αναπτύξουμε μαζί με τους συνεργάτες μου», λέει. Μιλάει για τη διαχρονική γοητεία του Κάφκα, πιστεύει ότι ο συγγραφέας ανήκει σε μια ιδιότυπη οικογένεια συγγραφέων όπως ο Σάμιουελ Μπέκετ και ο Χάινερ Μίλερ, οι οποίοι, παρ’ όλες τις μεγάλες διαφορές που τους διακρίνουν, βλέπουν το τραγικό αδιέξοδο μέσα στην ίδια την ιστορία, το οποίο όμως εκφράζουν με τρόπο

σαρκαστικό ή και κωμικό. «Αυτή η δομική αντίφαση, από θεατρική άποψη, αποτελεί για μένα πολύ μεγάλη πρόκληση», σημειώνει.

Ο Κάφκα φέρνει σε πρώτο πλάνο μια κοινωνία ποντικιών εξετάζοντας τα χαρακτηριστικά της, κι αυτή είναι μια αλληγορία εξαιρετικά επίκαιρη σήμερα. Ο κόσμος στον οποίο μας μεταφέρει δεν φτιάχνει πλέον ιστορία, αγωνίζεται να επιβιώσει κι αυτό καθορίζει κάθε πτυχή της ζωής του.

«Η τέχνη του θεάτρου μπορεί να αποκαλύπτει τις καταστροφές που έρχονται από το μέλλον. Ο Κάφκα, ως πολύ ευαίσθητος δέκτης των δονήσεων των καιρών, μπόρεσε να δει πού τείνει η ανθρωπότητα ελλείψει προταγμάτων ριζικής χειραφέτησης των ανθρώπων. Από την άποψη αυτή, η πολιτική διάσταση στο έργο του δεν είναι καθόλου μονοδιάστατη ή πρώτου επιπέδου. Προέρχεται από βαθιά αγωνία του συγγραφέα για την ανθρώπινη κατάσταση και από μια συνειδητή κριτική στάση απέναντι στα ανοιχτά τραύματα ενός κόσμου που βαδίζει στο χείλος της αβύσσου», λέει ο Σάββας Στρούμπος.

Σε αυτόν τον κόσμο όπου δεν υπάρχει νεότητα, ούτε καν μια σύντομη παιδική ηλικία, εκείνο το είδος της χαράς που πηγάζει από τη μουσική δεν εμφανίζεται ποτέ, το τραγούδι έχει πάψει να υπάρχει και το σφύριγμα είναι πλέον η μόνη μορφή έκφρασης.

«Συζητώντας με τον συνθέτη μας, τον Χαράλαμπο Γωγιά, και τη σκηνογράφο μας, την Κατερίνα Παπαγεωργίου, αρκετούς μήνες πριν, ζήτησα από τον Χαράλαμπο να αναπτύξει όσο γίνεται περισσότερο την καρναβαλική χειρονομία στη μουσική του και από την Κατερίνα να δημιουργήσει έναν δυστοπικό κόσμο όπου ζουν αυτά τα ποντικοποιημένα όντα. Όπως ανέφερα και νωρίτερα, στον Κάφκα υπάρχει ένα εγκάρσιο ρεύμα τραγικού αδιεξόδου το οποίο εκφράζεται με τρόπο σαρκαστικό και σατιρικό. Ο δυστοπικός χώρος και η καρναβαλική χειρονομία της μουσικής, των φωνών και των σωμάτων είναι τα βασικά συστατικά της παράστασής μας», λέει ο Σάββας Στρούμπος για τη σκηνική μεταφορά του διηγήματος του Κάφκα.

«Πιστεύω ότι πηγή έμπνευσης για τον Κάφκα αποτελεί το, ως τις μέρες μας, τραγικά ανεπίλυτο εβραϊκό ζήτημα. Ωστόσο, ακριβώς επειδή έχουμε να κάνουμε με έναν εξαιρετικά ιδιοφυή συγγραφέα, το προσωπικό ζήτημα σχεδόν άμεσα γίνεται οικουμενικό και έτσι, κάθε ευαίσθητο άτομο μπορεί να δημιουργήσει τις δικές του συνάψεις με τα έργα και τις ιδέες του. Στις σελίδες του Κάφκα ύπαρξη και ιστορία αλληλοδιαπλέκονται με τρόπους απρόβλεπτους, δημιουργώντας τοπία πρωτόγνωρα και ανοίκεια από

καλλιτεχνική άποψη. Οι λογαριασμοί μας με τον Κάφκα παραμένουν ανοιχτοί», επισημαίνει.

Η ποντικίνα Γιοζεφίνε εισάγει σε αυτόν τον κόσμο που έχει κυριευτεί από τη λήθη, ζώντας σε ένα διαρκές και αμείλικτο παρόν, ένα σφύριγμα με επίδραση μαγευτική, σαγηνευτική. Η «εκτός νόμου» τραγουδίστρια επιμένει, σε έναν χρόνο που κυλάει γραμμικά και μονότονα, να διεκδικεί τη μνήμη τής παιδικότητας και της μουσικότητας και μέσα από τις ιδιοτροπίες της και τις αλλοπρόσαλλες συμπεριφορές της προτείνει έναν άλλο τρόπο ζωής, ενώ μέσα από την αλλόκοτη τέχνη της δημιουργεί ένα μουσικότροπο κάλεσμα εξέγερσης για την επαναδιεκδίκηση της ίδιας της ζωής.

«Η Γιοζεφίνε, την οποία υποδύεται η Έβελυν Ασουάντ, είναι ένας παράξενος Διόνυσος του μέλλοντος, που λειτουργεί ως αστάθμητος παράγοντας μέσα στον λαό των ποντικιών. Κύριο μέλημά της, μέσα από τα τραγούδια της και τις φαινομενικά παράλογες απαιτήσεις της, είναι να επαναφέρει τη χαμένη ανθρωπινότητα στα πλάσματα αυτά. Η παράστασή μας, βέβαια, είναι όπως πάντα παράσταση συνόλου. Η συμβολή των άλλων τριών ηθοποιών, της Ρόζυς Μονάκη, της Ελπινίκης Μαραπίδη και του Σταύρου Παπαδόπουλου, είναι ανεκτίμητη», λέει ο Σάββας Στρούμπος.

Με τη συμμετοχή ηθοποιών της Ομάδας Σημείο Μηδέν και μουσικών του συνόλου σύγχρονης μουσικής Ergon Ensemble, η παράσταση επιχειρεί να φωτίσει το ιδιόμορφο, υποδόριο και σαρκαστικό χιούμορ που διατρέχει το τραγικό όραμα του Κάφκα μέσω μιας μουσικής δραματουργίας που εμπνέεται από τη «χαμηλή», τόσο καρναβαλική όσο και, ενίοτε, παραβατική, μουσικοθεατρική παράδοση του ελαφρού μουσικού θεάτρου και του βαριετέ.